

her tür araçla sürdürülecek yaygın ve sürekli bir yayın faaliyeti merkezî önemdedir. Bu faaliyet aynı zamanda gündelik sorunlarını bireysel çabalarıyla hafifletmek isteyen geniş toplum kesimlerine yönelik, ortak katılıma, dayanışma ilkeleri üzerinde kurulmuş örgütsel girişimlerle tamamlanmalıdır.

Şu anda «demokratik düzen»imizin başlıca politik güçleri ile 1 Ocak'dan beri «demokrasi-dışı» bir alternatif olarak algılanmakta olan «etkili çevre»ler uzlaşmış görünmektedirler. Ekonomik-toplumsal sorunların kısa vadede çözümlenmesinin imkânsız olduğu, aksine daha da ağırlaştığı gözönüne alınırsa, bu uzlaşmanın uzun süremsizliği sonucuna varmak gerekir. Taraflardan birinin bu uzlaşmayı —ötekini devreden çıkararak— bozmaya cesaret edememesi halinde bu durum her ikisinin de yıpranması, hattâ «çürümeşini» kaçınılmazlaştırır.

Bu bakımdan hernekadar 1973 Mart'ındaki güç ve prestijlerine oranla çok şey kaybetmiş olsalar da, düzenin iki büyük partisinin birlikte veya herhangi birinin oluşturduğu bir partiler ittifakıyla «demokrasi» adına bir çıkış yapması ve «uzlaşma halini» bozmaya çalışması ihtimal dışı değildir. Elbette daha güçlü ihtimal, ordunun «ikinci adım»ı atmasıdır.

Eğer «uzlaşma hali» sürerse, faşist hareketin bütün «demokrasi-dışı» kimliğiyle ortaya atılması için en elverişli koşullar oluşmuş demektir.

Sosyalizm hareketinin, «burjuva demokrasisi»nin köklü eleştirisi eşliğinde kendi, sosyalist demokrasi anlayışına dayalı bir «demokrasi mücadelesi» vermesinin büyük önemi öncelikle bu nedenledir. Somut politik gelişmelerden hareketle yürütülecek bir politik teşhir kampanyası yalnızca «önlem»lerle yok edilmesine çalışılan «demokratik hak»ların bıraktığı boşluğu vurgulamakla yetinemez. Sosyalizm hareketi eşki «de-

mokratik mevzi»lerin yeniden elde edilmesi ile sınırlanamalıdır kendisini. Bu «mevziler» de, örneğin «demokratik kitle örgütleri»nde yıllarca yaşadığımız ayrıntınlıkları dikkate almalı ve bunların ancak daha yüksek bir demokrasi anlayışıyla, geniş kitlelerin yükselen eylemliliği temelinde kurulu sosyalist demokrasi perspektifi ile aşılacağına bilinciyle yürütülmelidir bu kampanya. Faşist hareketin açıkça yürüteceği bir karşı-demokrasi kampanyası, Türkiye'deki «demokrasi»nin verdiği pek çok çürümüşlük malzemesi ile inandırıcılık kazanabilirken, sosyalistler hem bu «demokrasi»nin hem de faşist politik düzenin birlikte eleştirisi eşliğinde kendi özgün demokrasi anlayışları ile boy göstermek zorundadırlar.

«Uzlaşma», her an boşalabilecek bir gerilimin üzerindedir. Bunun ikinci bir kanıtından da söz edilebilir. Bilindiği gibi, «uyarı» olayı, İran ve Afganistan olayları ile Ortadoğu'da durumun bir denbire kritiklediği bir ana denk geldi. «Uyarı»nın bu gelişmeler ile bağlantısı zaten metinde belirtilmektedir. Burada belirtilenden daha kapsamlı bir bağlantının olduğu gözönüne alınırsa, uyarı ile başlayan gelişmelerin seyrini bölgede gelişmekte olan olayların da etkileyeceği ortaya çıkar.

Ancak bu etkenin varlığı, sosyalizm hareketinin önündeki görevler açısından nitelik değiştirici değildir. Sosyalizm hareketi, bir toplumsal dönüşüm hareketi olarak koşullar ne olursa olsun bu niteliğiyle özdeş kalmak zorundadır. Afganistan trajedisinin —ve her şeye rağmen utancının— ışığında bütün açıklığıyla kavranmalıdır bu. Koşulların son derece güç görüldüğü 1 Ocak sonrası döneme girilirken, sosyalizm hareketi, toplumsal gerçekliği dönüştürmenin zorlu uğrşını bu tazelenmiş bilinçle ve reel-sosyalizmin «yeni model devrim»lerinin en yenisi olan «Afgan devrimi»nin tüm dünyada ve Türkiye'de yarattığı son derece olumsuz etkilenmelerin ağır zararını göğüsleyerek vermek durumundadır.

Birikim 58-59/14

Kitle İletişimi Konusundaki Yazılar Üstüne

Bundan böyle, Birikim'in her sayısında, belirli bir sorunu dergide bir ağırlık oluşturacak biçimde incelemeyi tasarlıyoruz. Bu çerçevede incelenmek üzere seçilen sorunlar, Türkiye'yi somut ve dolaysız bir biçimde ilgilendiren sorunlar olacak. Ancak, sorunların sunuluşunda, aynı konuda dünyanın geri kalan ülke veya bölgelerinde erişilmiş noktaları da duyurmaya çalışacağız. Bazı durumlarda, Türkiye ile dünyanın başka ülkeleri arasındaki mesafe bir hayli uzak olduğundan, bu ülkelerde söylenenler bize fantastik gibi de görünebilir. Ne var ki, bir geri kalmışlığın dayattığı miyopluktan kendimizi kurtarmak için, çağdaş dünyadaki yeni gelişmelerden haberi olmak zorundayız.

Bu sayıda, bir başlangıç olarak, kitle iletişimi sorununu seçiyoruz. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, bu sayıda sunduğumuz iki yazı bu sorunun kapsamını bütünüyle çizmek için yeterli değil. Daha sonraki sayılarda bu tür incelemeleri röportajlar, gereğinde açık oturumlar ve sunuş yazıları ile daha dolgun ve doyurucu bir biçimde çerçevelemek amacındayız. Kitle iletişimi sorununu da çok geçmeden bir kere daha ele almak gerektiğine inanıyoruz.

Hans Magnus Enzensberger'in yazısı, kendisinin dünyaca tanınmış uzmanlığına ve otoritesine rağmen, metni çeviren ve açıklayıcı notlarıyla besleyen Ünsal Oskay'ın da özel konuşmalarımızda belirttiği gibi, Batı'da bu konuda raslanan yaklaşımlardan sadece bir tanesi. Bu arada, Enzensberger'in etkilendiği —ya da eleştirdiği— kaynakların hemen hemen hiçbirini Türkiye'de yeterince tanımıyoruz. Örneğin, başlıca kaynağı olan Benjamin ya da sert bir dille eleştirdiği MacLuhan. Üstelik, yazının, yazıda hiç adları geçmediği halde, Adorno ve Marcuse gibi Frankfurt okulu temsilcilerinin kitle kültürüne karşı «elitist» tavırlarına bir polemik havası içinde yazıldığını biliyoruz ve tabii Frankfurt okulu da yeterince tanımıyoruz. Bu, sık sık karşılaştığımız, can sıkıcı bir durum. Gelgelelim, «akademik» diye nitelenebilecek bir tavırla, önce bu kaynakları tanıtmaya çalışmamız da imkânsız. Söz konusu olabilecek bütün yazarları, eserleriyle tanıtmaya kalkışmamız herhalde düşünülemez. Kendi yapacağımız özet-derlemelerle bu eksikliği giderme çabamız da, mümkün olduğu zamanlarda bile, «taraflılık» suçlamasına uğrayabilir. Bu nedenle, önemli gördüğümüz bir sorunda önemli bulduğumuz bir yazıyla karşılaştığımız zaman, tutumumuz, kaynakların bilinmesini beklemeden böyle bir yazıyı değerlendirmek oluyor. Benjamin'in bu yazıda da önemle değinilen yazısı, önümüzdeki günlerin yayın programı içindedir. Kitle iletişimi sorununa yeniden eğildiğimizde, MacLuhan'ın tanıtmaya çalışacağız.

Enzensberger, Brecht ve Benjamin'den yola çıkarak, kitle iletişimini gerçekte devrimci denilecek boyutlarda araştırıyor ve tartışıyor. Sorunun kendisi üstüne söyledikleri kadar, genel olarak sanatsal üretim kavramının anlaşılması açısından da önemli bu yazısı. Ne var ki söyledikleri, bizim açımızdan enine boyuna düşünmeyi gerektirmekte birlikte, pratik uygulanabilirlik bakımından bizlere hayli uzak. Çünkü yazarın, imkânlarını kullanamadıkları için Batı soluğu eleştirdiği demokrasi, bizlere hayli uzak. En basit bir örnekle, Batı'nın resmi televizyonu, ideolojik bir aygıt olarak düzenin yeniden üretimine ne kadar katkıda bulunursa bulsun, arada bir ekrana «sahici» solcuları da çıkarabilir. Böyle bir davet alan «solcu» kendini resmi ya da gayrresmi sansürlere tabi tutmayı düşünmez, düşündüğünü söyler seyircilere. Bu sözlerin etkisini kırmak, başka mekanizmaların işlevidir o ülkelerde. Türkiye'de ise, gayrresmi sansür, resmi sansürden bile daha etkili çalışır. Televizyonda konuşma imkânını bulan bir «solcu», bunu büsbütün kaybetmemek için, söyleyeceği her kelimeyi önceden tartmaya başlar. Örneğin, «sosyalist» yerine «toplumcu» demek gibi gülünç tedbirler girer için içine. Bazı sözlerin zaten böyle yumuşatmalarla bile söylenebileceği düşünülemez. Sonunda «solcu» ekrana, afyonlanmış bir sirk aslanı gibi çıkar. Onca sansürden sonra, resmi ideolojiden sadece birtakım nüanslarla ayırddedilir hale geldiği için, zaten önceden onu tanıyan kimselere çaktırmadan göz kırpmaktan başka bir şey yapmıyordur. Ama iş bununla da bitmez; programı hazırlayanların sansürü başlar bundan sonra. Programcı o «solcu»yu oraya çağırarak kadar iyi niyetli de olsa, işi gücü vardır, işin bir «racon-u» vardır. Bir gayrresmi sansüre de o girişebilir. Bazan ekranda konuşanın, akvaryumdaki balık gibi ağzını açıp kapadığını, ama ses çıkmadığını görürseniz, anlayın ki

Birikim 58-59/15

programcı da programın yayımlanabilmesini sağlamak için gerekli işlemleri yapmıştır. Böylece, televizyona «solcu»yu getiren program yayınlanır. Resmi sansür belki işe karışmamıştır, konuşan hakkında dava da açılmamıştır, demokrasi işlemektedir yani. Tabii bu anlatıklarımız, Ecevit yönetiminin «demokrasi» getirdiği rahatlama dönemlerinde olanlar.

Bugünlerde özel sektörün temsilcileri, Türkiye'de özel teşebbüsün televizyon kurması taleplerini dile getiriyor. İngiltere'deki ITV v.b. gibi reklamlardan büyük kazanç sağlayan şirketler olmalı akıllarında. Ashında, örneğin Amerika gibi bir ülkede, kimsenin televizyon kurması yasayla önlenemez. Birçok kuran amatör de vardır. Bunlar, Enzensberger'in yazısında değindiği gibi, televizyon filmi çekmenin teknik imkânları büyük ölçüde profesyonelleştiği, uzmanlık gerektirdiği için başarılı olamaz, resmileşmiş televizyonla boy ölçüşemezler. Ama yasal engellemeye uğradıkları görülmüş şey değildir. (Punk cazını İngiltere'de ilk çıkarırlar da, Büyük Britanya kraliçesi için yazdıkları «You aint got no future», yani «İstikbalin yok senin» şarkısıyla ünlü olmuşlardı. BBC bu şarkının çalınmasını yasaklayınca dünyanın tartışması koptu. Ama şarkının plak piyasasında milyonlarca satmasını yasa yoluyla engellemek kimsenin aklına gelmedi. İngilizlerin, Amerikalıların, bizden epey demokrasi dersi almaları gerekiyor.) Türkiye'nin bildiğimiz demokrasisinde ise, Odalar Birliği temsilcilerinin istediği yasal düzenlemeler yapılacak olursa, «özel teşebbüs» dışında kimsenin bu işlere burnunu sokmaması herhalde aynı yasal düzenlemeler içinde sağlama alınacaktır.

Sözün kısıması, Enzensberger'in ileri sürdüğü tezleri pratiğe uygulamak, bugün Türkiye'de kolay kolay düşünülecek bir şey değil. Ancak, ileri bir kapitalist toplumda televizyonun tersine kullanımı üstüne bu sözleri ona söyleten mantık, bu bakış açısı, uzak olduğu kadar yakın vadede de, dünyadaki bütün devrimciler için geçerli olmalı.

Haluk Şahin'in yazısında Türkiye'de televizyonun gelişmesinin kısa ve özlu bir tarihçesi veriliyor. Bizim sorunlarımızın farklılığı, bu yazıdaki tesbitlerden ve eleştirilerden de açıkça belli oluyor. Haluk Şahin'in benzer konularda başka yazılarını önümüzdeki sayılarda sunmaya devam edeceğiz.